

Eksamener styrer studierne



Eksamener og prøvers udformning er i høj grad bestemmende for studerendes tilgang til studierne. Derfor er det vigtigt, at eksamener så vidt muligt er tilrettelagt, så de tegner et dækkende billede af de studerendes kompetencer – også uden for eksamenssituationen.

FOTO: GETTY IMAGES

De senere år har professor Per Fibæk Laursen interesseret sig for samspillet mellem undervisning, prøveformer og arbejdsmarked. For eksempel at en række undersøgelser viser, at studerende kan klare sig fint til eksamen trods store huller i deres faglige forståelse. Per Fibæk Laursen har kigget nærmere på ti specialer fra DPU og Københavns Universitet for at bedømme de studerendes udbytte af studierne.

* Per Fibæk Laursen har længe gået og undret sig. På den ene side har undersøgelser adskillige gange vist, at universitetsstuderendes udbytte af undervisningen ofte er overfladisk. De har store huller i deres forståelse – og nogle ting har de helt misforstået.

På den anden side oplever han som eksaminator og censor, at langt de fleste specialer, han vurderer, er udmærkede og får gode karakterer.

Sidste år satte Per Fibæk Laursen sig for at undersøge paradokset nærmere. Han udvalgte ti tilfældige specialer. Fem fra kandidatuddannelsen i pædagogik ved Danmarks Pædagogiske Universitet og fem specialer fra kandidatuddannelsen i pædagogik ved Københavns Universitet. Med undersøgelsen ønskede Per Fibæk Laursen at vurdere de udvalgte specialers faglige tyngde.

Hvad siger specialerne de om de studerendes udbytte af studierne? Lærer de studerende det, man kan forvente af dem? Resultatet af den bedømmelse vender vi tilbage til sidst i artiklen.

Per Fibæk Laursen har sammen med kolleger fra DPU og Københavns Universitet skrevet antologien »Hvad lærer de studerende, hvordan lærer de og hvad fører uddannelsen til?« Her skriver Per Fibæk Laursen blandt andet, at læringsteoretisk forskning tidligere har vist, at universitetsstuderende ikke lærer det, der er intentionen med undervisning. Det fremgår blandt andet af undersøgelser i Sverige, USA, England og blandt studerende på Danmarks Tekniske Universitet (DTU) i 1999.

Undersøgelsen på DTU omfattede 187 studerende, der netop havde været til eksamen.

Undersøgelsen viste, at 45 procent af de studerende, der havde bestået eksamen, ikke bestod den efterfølgende slutttest. Blandt de dumpede ved slutttesten var også studerende, der havde fået 13 ved eksamen. Testen viste desuden, at studerende, der var dumpet ved eksamen, også dumpede ved slutttesten.

Common sense forstyrrer

DTU-testen bestod af en række spørgsmål, der fokuserede på de studerendes forståelse af fagets grund-

begreber og sammenhænge, og om de studerende kunne omsætte det, de havde lært, til problemer fra virkelighedens verden.

»Besvarelsenerne viste, at mange af de studerende var forbløffende dårligt kørende – også de, der havde bestået eksamen,« siger Per Fibæk Laursen.

Han siger, at hullerne i de studerendes forståelse ville svare til, at studerende inden for det pædagogiske område ikke ville kunne forklare begreber som intelligens, socialisering eller læring med deres egne ord.

»Mange af undersøgelseerne på området viser i lighed med undersøgelsen fra DTU, at en del studerende har svært ved at forklare de faglige grundbegreber – især hvis begreberne har en lidt anden betydning end i det daglige sprog. De studerende har ofte en forbløffende stærk – men forkert – common sense-forståelse, der konkurrerer med den faglige forståelse.«

Per Fibæk Laursen tilføjer, at med til billedet hører, at DTU-undersøgelsen fandt sted midtvejs på ingeniøruddannelsen – og ikke efter den afsluttende eksamen. Det kan have betydning for de studerendes præstation.

Studerende har ofte en forbløffende stærk – men forkert – common sense-forståelse.

»Når mange studerende klarede sig dårligt, kan en del af forklaringen være, at den egentlige faglige forståelse opbygges over flere år. Selv om der er huller og misforståelser undervejs, ender det måske alligevel med et fornuftigt resultat. På den anden side viser andre undersøgelser, at mange studerende selv efter kandidateksamen heller ikke er i stand til at gøre rede for fagets grundbegreber.«

Dyb eller overfladisk

Ser man på de studerendes studiestrategi, kan man ifølge Per Fibæk Laursen skelne mellem en dyb eller en overfladisk form for læring. Studerende, der tilegner sig stoffet overfladisk, gør det først og fremmest ▶

Er du dyb eller overfladisk?

Studerende med en dyb tilgang vægter, at ny viden skal gøre virkeligheden mere synlig og forståelig. Studerende med en overfladisk tilgang vægter eksamenskrav, og de oplever, at viden er løsrivet fra virkeligheden.

Dyb tilgang

- Fokus på det der bliver tilkendegivet (for eksempel forfatterens argument eller de begreber, der kan anvendes til løsning af problemet)
- Relaterer tidligere viden til ny viden
- Relaterer viden fra forskellige kurser
- Relaterer teoretiske idéer til hverdags-erfaringer
- Relaterer og skelner vidnesbyrd og argumenter
- Organiserer og strukturerer indhold i et sammenhængende hele

Overfladisk tilgang

- Fokus på det sagte
- Fokus på urelaterede dele af opgaven
- Lærer stoffet udenad med henblik på eksamen
- Associerer fakta og begreber ureflekteret
- Kan ikke skelne principper fra eksempler
- Behandler opgaven som noget udefra påtvunget

Oversigten viser, hvor mange af ti pædagogikspecialer fra Københavns Universitet og Danmarks Pædagogiske Universitet, der opfylder 16 kvalitetskriterier. Alle specialer har en problemstilling eller tese, mens ingen giver oversigt over dansksproget eller international forskning.

Kriterium	Antal specialer, der opfylder kriterium
Har en problemstilling eller tese	10
Præsenterer og argumenterer for sin metode	10
Belyser problemstillingen teoretisk	10
Konkluderer i forhold til problemstillingen	10
Argumenterer for relevans	9
Anvender et systematisk indsamlet materiale	8
Gennemfører metodisk analyse af materialet	8
Belyser problemstilling vha. forsk. teorier	8
Gennemfører en teoretisk inspireret analyse	7
Præsenterer udvalgt forskning	6
Perspektiverer resultatet praktisk	5
Foretager kritisk vurdering af egen metode	4
Perspektiverer resultatet teoretisk	3
Kritiserer teori ud fra egne resultater	1
Giver oversigt over dansksproget forskning	0
Giver oversigt over international forskning	0

- med det formål at bestå eksamen. De er som regel gode til at afkode kravene til eksamen og læser målrettet for at klare disse krav.

»På DTU er der gået historier om, at de studerende konkurrerede om, hvor få timer de kunne komme ned på og alligevel bestå kurset. Det forudsætter en evne til at forstå, hvad der kræves til eksamen, og det er nogle studerende forbavsende gode til. Problemet med den overfladiske strategi er, at man kun

lærer det, der kræves til en eksamen. Så snart man stilles over for andre opgaver inden for samme faglige område, klarer man sig skidt, fordi man ikke har en generel forståelse at trække på,« fortæller Per Fibæk Laursen.

Omvendt er dyb forståelse baseret på et ønske om at forstå stoffet. De studerende er nysgerrige, stiller spørgsmål og sætter det i relation til teori og praksis.

Per Fibæk Laursen fortæller, at undervisere blandt andet kan fremme dybdeforståelse ved at undgå forudsigelige prøveformer og standardiserede eksamensspørgsmål. Et eksempel på standardspørgsmål inden for matematik er andengradsligninger med to ubekendte.

»Kigger man nærmere efter i den kritiske forskning, kan man se, at de studerende først og fremmest lærer det, der kræves til eksamen, hvilket er

Studerende er meget opmærksomme på, hvilke formelle krav man stiller til eksamen.

helt naturligt. Derfor er det vigtigt, at man stiller de rigtige krav til eksamen. For eksempel ved at bede de studerende om at omsætte komplekse problemstillinger til en anden kontekst eller virkelige cases. Jo mere undervisningen nærmer sig problemstillingerne i den faglige praksis, jo bedre er det. Jeg tror, at rigtige eksamenskrav er afgørende for uddannelsers kvalitet.

Det kan ifølge Per Fibæk Laursen forekomme overraskende, at eksaminer har en så adfældsregulerende rolle i et uddannelsessystem som det danske.

»Det er jo ikke, fordi danske undervisere hele tiden taler om eksamen eller truer eleverne med, at de skal stå til regnskab senere. Alligevel er de studerende meget opmærksomme på, hvilke formelle krav man stiller til eksamen. De bliver introduceret til, hvad der kræves af dem, når underviserne på universitetsuddannelserne præsenterer eksempler på eksamensbesvarelser i begyndelsen af et kursus og siger: 'I skal lave noget i stil med det her'. Med andre ord er det danske uddannelsessystem også eksamensorienteret.«

De ti specialer

Hermed er vi fremme ved Per Fibæk Laursens bedømmelse af de ti specialer fra kandidatuddannelserne i pædagogik ved Københavns Universitet og Danmarks Pædagogiske Universitet. På baggrund af 16 kvalitetskriterier viser specialerne ifølge Per Fibæk Laursen, at alle kandidater lærer at gennemføre et

større akademisk projekt med problemstilling, metode, teori og konklusion. Hovedparten af kandidaterne på de to uddannelsessteder lærer at gennemføre et projekt præget af elementære forskningsmæssige kvaliteter – for eksempel at gennemføre en metodisk analyse af systematisk indsamlet materiale. Nogle kandidater lærer desuden at foretage en teoretisk inspireret analyse, en kritisk vurdering af deres egen metode og tage udgangspunkt i et udvalg af den eksisterende forskning.

Undersøgelsen viser, at alle specialer opfylder mindst halvdelen af de 16 kvalitetskriterier, men ingen opfylder alle.

Trods forskellige studieformer og forudsætninger blandt de studerende på de to universiteter, ligner specialerne hinanden og ligger stort set på samme niveau.

Per Fibæk Laursen siger, at det især er det højeste akademiske niveau, der mangler i specialerne. For eksempel gør ingen af de ti specialer rede for den publicerede forskning inden for området.

»Man plukker typisk fra den eksisterende forskning, men der er ikke en decideret oversigt med hovedresultaterne på området. De fleste ville hurtigt kunne lave en oversigt, og det har overrasket mig, at ingen har gjort det. Alle specialer ville let kunne blive væsentligt bedre og dermed få en højere karakter,« siger Per Fibæk Laursen.

Et andet punkt, hvor specialerne kunne forbedres, gælder brugen af teori. Kun i et enkelt speciale afprøver en studerende teoriens brugbarhed på baggrund af den indsamlede empiri.

De hotte teorier

Per Fibæk Laursen mener, at de ti specialer generelt er kendetegnede ved, at de er forankrede i konkrete problemer og udfordringer af betydning. For eksempel hvordan internationalisering og EUs indflydelse manifesterer sig inden for uddannelsesområdet.

»De fleste specialer er ikke konstruerede skrivebordsproblemer. De behandler problemer, der også har betydning uden for universitetsverdenen. Jeg synes dog, at nogle specialer er for teoretisk snævre.

Generelt møder jeg en del specialestudierende, som er blevet fascineret af en bestemt teoretisk retning tidligt på uddannelsen. Og fordi man opererer med forholdsvis brede studieordninger, er det muligt at følge de samme teoretiske synsvinkler gennem hele studiet. Det betyder, at de studerende risikerer at stå med en meget snæver kompetenceprofil, når de skal søge job som konsulent, underviser eller rådgiver. På arbejdsmarkedet kommer man længere med en bred tilgang, hvor man ikke er fastlåst i en bestemt teori,« siger Per Fibæk Laursen, der har registreret, at de mest hotte teoretikere er Bourdieu, Luhmann, Giddens og Ulrich Beck – der i øvrigt alle er sociologer.

Det klassiske grundproblem

Ser man på universitetsspecialer som eksamensform, rummer modellen både styrker og svagheder, mener Per Fibæk Laursen. Styrken er, at de studerende laver en stor selvstændig opgave med et betydeligt fagligt indhold og forskningsmæssigt præg. Svagheden kan være, at emnet er selvvalgt. Dermed vælger de studerende et emne, som de føler sig stærke inden for, og de har mulighed for at vælge uden om områder, de slet ikke har forstået. For nogle specialer er det desuden en svaghed, hvis de ligger for langt fra den måde, man løser problemer, i den faglige praksis uden for den universitære verden.

»Når man på en arbejdsplads bliver bedt om at skrive en rapport, vil det ske under helt andre betingelser og andre krav end et speciale. Selv om studerende klarer specialekravene, er det ikke ensbetydende med, at de er kompetente fagfolk ude i arbejdslivet. Det er det klassiske grundproblem ved mange universitetsuddannelser – de studerende bliver bedømt på forskningsmæssige standarder, der ikke altid er i overensstemmelse med de standarder, der gælder i det arbejdsliv, man uddanner dem til,« siger Per Fibæk Laursen.

En løsning kunne være, at de studerende undervejs på studiet mødte eksamener med andre krav.

»På Copenhagen Business School (Handelshøjskolen i København) har man et forløb, hvor de studerende tager udgangspunkt i et problem i den vir-



Per Fibæk Laursen

professor ved Institut for curriculumforskning, DPU. Er blandt andet tilknyttet forskernetværket UNIK (Universitetslæring og kompetencer), der undersøger og udvikler lærings-, studie- og arbejdsformer på de pædagogiske kandidatstudier på Danmarks Pædagogiske Universitet og Københavns Universitet.

kelige verden. Det kan for eksempel være en opgave, hvor de studerende skal skrive en analyserapport, som en virksomhed kan bruge. Det ville være spændende, hvis bare en enkelt eksamen på DPU

På arbejdsmarkedet kommer man længere med en bred tilgang, hvor man ikke er fastlåst i en bestemt teori.

var tilrettelagt på den måde. Det sikrer, at de studerende udvikler bredere kompetencer end de kompetencer, der skal til, for at de kan begå sig i lige netop en forskningsmæssig sammenhæng.« ▲

Hvad lærer de studerende, hvordan lærer de og hvad fører uddannelsen til? Winnie Grønsved (red.), Helge Dohn, Per Fibæk Laursen og Kirsten Rejsby: Samarbejde mellem Danmarks Pædagogiske Universitet og Københavns Universitet – projekt UNIK (Universitetslæring og kompetencer). Udgivet på Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Jakob Albrecht,
jaal@dpu.dk